

Оксана Володимирівна Капліна

Кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

Ірина Олександрівна Крицька

Кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

Ануш Робертівна Туманянц

Кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ: ПРОБЛЕМИ СПІВМІРНОСТІ ПРАВООБМЕЖЕНЬ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

Анотація. У статті автори розглядають проблеми, які виникають у правозастосовній практиці України, що пов'язані з можливістю відступу від зобов'язань, які взяла на себе Україна в аспекті забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. Звертається увага на те, що вказане право, незважаючи на свій фундаментальний характер, не є абсолютним та може бути обмежене, однак за певних обставин, які передбачені Конституцією України та низкою міжнародних актів. Крім того, в умовах запровадженого воєнного стану актуалізується питання щодо дерогації, тобто відступу від дотримання окремих зобов'язань держави. Утім, як передбачено міжнародними актами, сфера застосування таких обмежень не може бути розтлумачена таким чином, щоб поставити під загрозу саму сутність відповідного права, тобто таке обмеження можливе лише коли переслідується законна мета, обмеження є співмірним та необхідним у демократичному суспільстві. Держава не має застосовувати заходи, які можуть призвести до більшого обмеження прав, ніж це необхідно для досягнення мети, для якої вони запроваджуються. Виходячи з цього, автори аналізують підстави та умови відступу від зобов'язань стосовно забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні (а саме можливість застосування до особи, яка вчинила певний вид злочину, основного запобіжного заходу виключно у вигляді тримання під вартою), які закріплені на національному та міжнародному рівнях. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок про відсутність підстав стверджувати, що приписи ч. 6 ст. 176 КПК формально становлять відступ від зобов'язань, які закріплені у ст. 29 Конституції України. Підхід законодавця

в умовах збройного конфлікту в Україні може розглядатися як допустимий і пропорційний (співмірний) гостроті надзвичайної ситуації за умови добросовісного застосування відповідних процесуальних норм правозастосовниками.

Ключові слова: особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного стану; заходи забезпечення кримінального провадження; запобіжні заходи; міжнародні стандарти застосування запобіжних заходів; дерогація; належна правова процедура.

Oksana V. Kaplina

*Department of Criminal Procedure Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

Iryna O. Krytska

*Department of Criminal Procedure Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

Anush R. Tumanyants

*Department of Criminal Procedure Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

THE RIGHT TO LIBERTY AND SECURITY: PROBLEMS OF COMPATIBILITY OF RIGHTS RESTRICTIONS IN THE CONDITIONS OF EXISTENTIAL THREATS

Abstract. *In this article, the authors consider the problems arising in the law enforcement practice of Ukraine which are related to the possibility of derogation from the obligations assumed by Ukraine in terms of ensuring the right to liberty and security of person in criminal proceedings. It is noted that this right, despite its fundamental nature, is not absolute and can be restricted, however, under certain circumstances provided for by the Constitution of Ukraine and a number of international acts. In addition, in the context of martial law, the issue of derogation from certain state's obligations, is becoming more significant. Nevertheless, as prescribed by international agreements, the scope of such restrictions cannot be interpreted in such a way as to jeopardize the very essence of the right itself, i.e. such restrictions are only possible when they pursue a legitimate aim and are proportionate and necessary in a democratic society. The state should not apply measures that may lead to a greater restriction of rights than is necessary to achieve the purpose for which they are implemented. On this basis, the authors analyze the grounds and conditions for derogation from the obligations to ensure the right to liberty and security of person in criminal proceedings (namely, the possibility of applying to a person who has committed a certain type of crime the main preventive measure exclusively in the form of detention), which are set out at the national and international levels. Based on the study, the author concludes that there are no grounds to assert that the provisions of Part 6 of Article 176*

of the CPC formally constitute a derogation from the obligations established in Article 29 of the Constitution of Ukraine. The approach of the legislator in the context of the armed conflict in Ukraine can be considered as permissible and proportionate (commensurate) to the severity of the emergency situation, provided that the relevant procedural rules are applied by law enforcement officers promptly.

Keywords: *special regime of pre-trial investigation under martial law; measures to ensure criminal proceedings; preventive measures; international standards for the application of preventive measures; derogation; due process of law.*

ВСТУП

Проголошення України як правової держави (ст. 1 Конституції України), так само як визнання найвищою соціальною цінністю людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності та безпеки (ст. 3 Конституції України) створює вагомий підґрунтя для забезпечення верховенства права, сутність якого, серед іншого, полягає в тому, що саме права і свободи людини мають бути пріоритетом при визначенні змісту та спрямованості діяльності держави. Серед них чільне місце займає право на свободу та особисту недоторканність, гарантоване не лише в Основному Законі (ст. 29), але й у провідних документах, що закріплюють каталог фундаментальних прав і свобод людини, зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ або Конвенція), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП або Пакт) тощо. Конституційний Суд України (далі – КСУ) у своїх рішеннях неодноразово підкреслював фундаментальний, визначальний, невід'ємний та невідчужуваний характер розглядуваного права людини, що є неодмінною передумовою її розвитку та соціалізації. Водночас, як і значна частина інших прав людини, право на свободу та особисту недоторканність не має абсолютного характеру, тобто може бути обмеженим за умови дотримання конституційних гарантій, виключно в порядку та на підставах, встановлених законодавчо [1; 2].

У світлі наведеного доцільно підкреслити важливість чіткого розмежування звичайних обмежень прав людини, що передбачені текстами відповідних статей (наприклад, ст. 29 Конституції України, ст. 5 ЄКПЛ, ст. 9 МПГПП та ін.) з одного боку, та дерогації (тобто відступу від дотримання окремих зобов'язань держави) з іншого, що може мати місце за наявності виняткових екзистенційних загроз для держави та нації. Остання може мати місце виключно за надзвичайних обставин, коли дотримання стандартів захисту прав людини об'єктивно неможливе. Зокрема, цілком очевидно, що ситуація міжнародного збройного конфлікту через об'єктивні причини не може не впливати на реалізацію механізмів забезпечення фундаментальних прав і свобод особи в державі.

Утім окремі перешкоди, що можуть суттєво різнитися за часом і локалізацією відносно місця активних бойових дій, для виконання агентами держави своїх зобов'язань, не можуть підриватися загальні, базові, визначальні гарантії відповідних прав. Так, у Сіракузьких принципах тлумачення положень про обмеження

та дерогацію від МПГПП, схвалених Економічною і Соціальною радою ООН у 1984 р., у ключі цього аспекту визначається, що «сфера застосування обмеження не може бути витлумачена таким чином, щоб поставити під загрозу сутність відповідного права»; крім того, щоб обмеження вважалося необхідним, «воно повинно переслідувати законні цілі і бути співмірним цим цілям», водночас «держава не повинна застосовувати заходи, які призводять до більшого обмеження прав, ніж це необхідно для досягнення мети, для якої вводяться обмеження» [3]. Це зайвий раз засвідчує, що дискреція держави стосовно дерогації за надзвичайних обставин не є безмежною, оскільки відповідні вжиті заходи мають бути пропорційними, релевантними та гнучкими в аспекті реагування на відповідну виняткову загрозу для нації.

У п. 3 Резолюції Парламентської асамблеї РЄ no. 1659 (2009) від 27.04.2009 р. так само підкреслюється, що при обмеженні прав людини має йтися саме про крайні заходи, які не становитимуть собою недобросовісне використання надзвичайної ситуації для неправомірного обмеження здійснення основоположних прав людини [4].

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Проблематика статті пов'язана з застосуванням у кримінальному провадженні під час запровадження воєнного стану запобіжних заходів. Це обумовлює систему методів, які застосовувалися авторами під час написання статті.

Звернення до діалектичного методу створило умови для розгляду феномену дерогації у сфері кримінального судочинства з позиції цілісності явища та його взаємопов'язаності в різних системах «правових координат». Порівняльно-правовий метод забезпечив можливість співставлення положень чинного та попереднього кримінального процесуального законодавства, зокрема в аспекті аналізу окремих приписів статті 176 КПК, а також компаративний аналіз підходів щодо окремих аспектів застосування державою свого права на відступ від зобов'язань на основі положень Конституції України, ЄКПЛ та МПГПП. Системно-структурний метод дозволив запропонувати системний підхід до з'ясування нормативного змісту права на свободу та особисту недоторканність та виокремити його складові на конституційному та міжнародному рівнях, а також розглянути положення ч. 6 ст. 176 КПК в системі інших норм кримінального процесуального права. Герменевтичний метод став у нагоді для з'ясування правового змісту окремих норм Конституції України, ЄКПЛ, МПГПП, а також КПК, та виявлення спірних питань нормативного регулювання. Зазначені методи були використані у взаємозв'язку, що сприяло повноті дослідження й обґрунтованості сформульованих наукових висновків.

Теоретичне підґрунтя статті становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі кримінального процесуального, а також конституційного та міжнародного права. Нормативно-правові та емпіричні підвалини роботи скла-

ли Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші міжнародні документи, рішення КСУ, рішення ЄСПЛ, кримінальне процесуальне законодавство.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Конституційний підхід до питання про можливість відступу від окремих прав і свобод людини та його співвідношення з положеннями ст. 15 ЄКПЛ та ст. 4 МПГПП

У рамках висвітлення цього підпитання розглядуваної тематики зауважимо на таких аспектах. Як наголошувалося вище, і ЄКПЛ, і МПГПП мають спільну мету – визначення базового каталогу основоположних прав і свобод людини та стандартів їх захисту на регіональному (європейському) або міжнародному рівнях. Конституція України (зокрема, окремі її розділи) так само покликана виконувати цю роль шляхом регламентації позитивних і негативних зобов'язань держави на національному рівні. Втім за надзвичайних обставин, що можуть нести екзистенційну загрозу державі та нації, кожен із згаданих вище нормативних документів регламентує правовий механізм відступу від визначеного кола зобов'язань.

У світлі вказаного можна погодитися з тезою про те, що міжнародне право прав людини «наділяє державу-учасницю юридичною можливістю і вагомими дискреційними повноваженнями стосовно суб'єктів, а також щодо визначення умов, підстав, строків, тривалості і територіальних меж «вжиття заходів на відступ від своїх зобов'язань», спричинених режимом «надзвичайного становища» і зумовлених потребою захисту державного суверенітету, збереження національної єдності та цілісності в державі тощо» [5, с. 493]. Так само, як і вітчизняне нормативне регулювання у результаті запровадження особливого правового режиму воєнного стану з подальшим його продовженням, допускає певні обмеження конституційних прав і свобод людини, оскільки окремі процесуальні питання стосовно реалізації прав і свобод в умовах воєнного стану можуть, вочевидь, стикнутися з істотними перешкодами, а в деяких випадках виявитися неможливими [6, с. 46].

Важливо відмітити, що для відповідних норм у цих документах (зокрема, ст. 64 Конституції України, ст. 15 ЄКПЛ, ст. 4 МПГПП) закріплений свій перелік прав і свобод, відступ від яких не допускається навіть за наявності виняткових обставин. Порівняльний аналіз нормативного змісту цих норм свідчить про те, що найменше заборон для потенційної дерогації встановлено у ЄКПЛ, натомість найбільше прав і свобод, щодо яких відступ не може допускатися за жодних умов, передбачено у ст. 64 Конституції України. Такі розбіжності зачіпають, зокрема, і право на свободу та особисту недоторканність, дерогація щодо якого може бути застосована згідно зі ст. 15 ЄКПЛ та ст. 4 МПГПП, натомість не допускається відповідно до положень ст. 64 Основного закону України.

Крім того, на противагу положенням ст. 15 ЄКПЛ та ст. 4 МПГПП, ч. 2 ст. 64 Конституції України не містить уточнень щодо процедури нотифікації (повідо-

млення про відступ), як, наприклад, закріплено у п. 3 ст. 15 ЄКПЛ та п. 3 ст. 4 МПГПП щодо необхідності інформування Генерального секретаря РЄ або ООН відповідно. Водночас перше речення другого абзацу ст. 64 Конституції України містить формулювання «можуть встановлюватися окремі обмеження», що, вочевидь, опосередковано вказує на необхідність саме нормативної регламентації відповідних обмежень. І хоча ані ст. 15 ЄКПЛ, ані ст. 4 МПГПП не містять прямої вказівки на вимогу законності (тобто те, що зміст відповідних заходів, які являють собою відступ від гарантованих державою зобов'язань, має бути регламентований у вигляді релевантних законодавчих змін), вочевидь, дерогація не повинна створювати підґрунтя для свавільного поводження з боку представників держави, оскільки за наявності екзистенційної загрози (наприклад, в умовах збройного конфлікту), закон має виступати в ролі необхідного каркасу, без якого функціонування суспільства за таких умов було б *apriori* неможливим. Такі висновки ґрунтуються на тому, що принцип верховенства права має бути забезпечений за будь-яких умов, а його важливою складовою є права визначеність.

Досить цікавою у ключі порушеної проблематики видається висловлена в літературі думка з приводу необхідності публічного розкриття інформації та підзвітності відступів від зобов'язань – так, зазначається, що цілями встановлення подібних вимог може бути сприяння заохоченню держав повідомляти та пояснювати виняткові випадки дерогації, а не намагатися «втиснути» надзвичайні заходи в загальні обмеження або положення про винятки із правил про дію відповідних прав і свобод [7, с. 22].

Ще одним аспектом, на підставі якого може бути проведено співвідношення приписів ч. 2 ст. 64 Конституції України та ст. 15 ЄКПЛ, ст. 4 МПГПП, є ті об'єктивні обставини, настання яких зумовлює підстави для застосування дерогації. Очевидно, що спільним для них є, як вказувалося вище, виникнення виняткової загрози для існування та виживання держави або нації. Проте ступінь уточнення та конкретизації у відповідних нормах диференціюється – наприклад, найбільш широко це регламентовано в ЄКПЛ, де закріплено, що може йтися про ситуацію «війни або *іншої суспільної небезпеки*, яка загрожує життю нації». Водночас, в Конституції України ці обставини викладені більш деталізовано – йдеться про воєнний або надзвичайний стан, поняття, правовий режим та умови і порядок оголошення яких передбачаються у відповідних законах. Стаття 4 МПГПП містить положення щодо надзвичайного становища в державі, наявність якого має бути офіційно оголошена в державі.

Відмінністю конституційних приписів від аналогічних за призначенням положень Конвенції та Пакту, є відсутність в них вказівки щодо пропорційності відповідних обмежень, яка має обумовлюватися гостротою становища. Стаття 4 МПГПП, до того ж, закріплює недопустимість дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

Як підкреслюється у зарубіжній юридичній літературі в контексті наведеного, стаття 15 КЗПЛ не є такою, що надає державі карт-бланш на усунення загрози, у такий спосіб, як вона вважає за потрібне, оскільки друга частина цієї статті прямо вимагає, щоб відповідні заходи були «пропорційними гостроті ситуації». А отже доходить висновку про те, що тест на пропорційність все ж таки має застосовуватися до вжитих заходів на предмет їх відповідності положенням ЄКПЛ. А. Грін також відмічає необхідність одночасного врахування обох частин статті 15 Конвенції як «подвійного замку» для захисту від зайвих посягань на права людини [8, с. 1776].

У публікаціях, присвячених переосмисленню проблем дерогації в сучасних умовах, також підкреслюється особлива увага судів при оцінці необхідності та пропорційності запроваджуваних відступів до питань їх обмеженості в часі та обсязі, відсутності ознак дискримінації щодо різних груп населення, включення гарантій обмеження потенційних зловживань, а також відповідності запропонованих урядом цілям. Висловлюється й цікава думка про те, що деякі судові інституції взагалі вважають, що держави повинні реагувати на кризи шляхом застосування звичайних обмежень прав, уникаючи таким чином необхідності дерогації [7, с. 9]. У ключі наведеного, акцентується й увага на тому, що сувора необхідність звернення держави до застосування дерогації передбачає потребу демонстрації тісного зв'язку між ситуацією і вжитими заходами щодо відступу, а також того, що менш інвазивні заходи були б неефективними [9].

З огляду на дію принципу субсидіарності, який згадується в Преамбулі до ЄКПЛ, і сутність якого полягає у створенні ЄСПЛ лише додаткових гарантій прав і свобод людини, провідна роль у захисті прав людини покладається, передусім, безпосередньо на саму державу (це опосередковано впливає також із змісту ст. 1 Конвенції та пп. (с) п. 1 ст. 41 Пакту). Водночас, зважаючи на те, що як ЄСПЛ, так і Комітет з прав людини ООН здійснюють нагляд за належним застосуванням приписів, що закріплені у ЄКПЛ та МПГПП відповідно, врахування положень ст. 15 Конвенції та ст. 4 Пакту є важливим і необхідним з погляду потенційного гіпотетичного недотримання відповідних міжнародних зобов'язань, що може стати підставою для звернення з індивідуальною скаргою на дії та рішення агентів держави.

2.2. Допустимість «відступу» від конституційного права на свободу та особисту недоторканність

Стаття 64 Конституції України не передбачає можливості встановлення додаткових обмежень стосовно прав і свобод, закріплених у ст. 29 Основного Закону України. Як відмічалось раніше під час аналізу співвідношення нормативного змісту ст. 64 Конституції України з близькими їм за змістом та призначенням приписами ст. 15 ЄКПЛ та ст. 4 МПГПП, переліки прав і свобод, дерогація щодо яких не може бути застосована, є відмінними у вказаних документах. Зокрема, ця різ-

ниця зачіпає й гарантоване ст. 29 Основного Закону України право на свободу та особисту недоторканність. У світлі наведеного варто взяти до уваги те, що Конституція України посідає найвище місце в ієрархії правових джерел, зокрема й відносно міжнародних договорів, що підтверджується положеннями ст. ст. 8 та 9 Основного Закону України. Водночас, як було зауважено вище, у ключі піднятого питання про можливий «відступ» від права на свободу та особисту недоторканність, може бути констатовано наявність колізії між нормативним змістом абз. 2 ст. 29 Конституції України з одного боку (яким такий відступ не передбачений) та п. 2 ст. 15 Конвенції, п. 2 ст. 4 Пакту з іншого (які допускають, за умови дотримання інших гарантій, дерогацію в певних межах з цього питання).

Беручи до уваги найвищу юридичну силу Основного Закону України, на нашу думку, при подоланні окресленої колізії слід керуватися правилом для подолання ієрархічних колізій, згідно з яким перевагу має акт вищої юридичної сили, яким, вочевидь, є Конституція України. Враховуючи наведене, встановлення додаткових обмежень стосовно права на свободу та особисту недоторканність, крім тих, що вже закріплені у ст. 29 Основного Закону України, не повинно допускатися навіть під час оголошення воєнного чи надзвичайного стану. Однак у контексті відзначеного слід зробити акцент на двох важливих обставинах: (1) як підкреслювалося вище, принциповим є розмежування додаткових обмежень (додаткових заходів), які встановлюються в умовах воєнного стану, та тих обмежень щодо права на свободу та особисту недоторканність, які й так закріплені у відповідній статті, в силу неабсолютного характеру цього права; (2) порівняння правового змісту ст. 29 Конституції України та, наприклад, ст. 5 ЄКПЛ свідчить про наявність відмінностей у їх нормативному наповненні.

Так, ст. 5 Конвенції, по-перше, крім так званої «кримінальної процесуальної» підстави для позбавлення свободи (пп. (с) п. 1 ст. 5 ЄКПЛ), яка у відповідній статті Конституції України фактично є єдиною безпосередньо вказаною, містить значну кількість інших підстав (пп. (a, b, d, e, f) п. 1 ст. 5 Конвенції), які не пов'язані із попереднім ув'язненням особи в рамках здійснення її кримінального переслідування. По-друге, п. 2 ст. 5 ЄКПЛ містить уточнення про інформування заарештованої особи щодо підстав її арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти неї, зрозумілою для особи мовою (така деталізація відсутня в абз. 4 ст. 29 Конституції України). По-третє, згадана стаття Основного Закону України гарантує особі право на оскарження в суді її затримання, натомість у п. 4 ст. 5 ЄКПЛ йдеться про надане особі право «ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним». На нашу думку, яка ґрунтується на аналізі висновків ЄСПЛ, викладених у його рішеннях з релевантних питань, ця гарантія охоплює як аспекти оскарження попереднього ув'язнення особи до вищої судової інстанції, так і застосування процедури *habeas corpus* (у вітчизняному законодавстві її аналог закріплений у ст. 206 КПК). По-четверте, пунктом 5 ст. 5 Конвенції

передбачено право особи, щодо якої було попередньо встановлено порушення одного з її прав, закріплених у п. 1–4 цієї статті ЄКПЛ, отримати відшкодування, забезпечене правовою санкцією.

З огляду на вищевикладене, де-юре, застосування дерогації щодо права на свободу та особисту недоторканність не повинно мати місце щодо тих гарантій, які безпосередньо закріплені у ст. 29 Конституції України, оскільки саме ця норма дозволяє розкрити змістовне наповнення цього права в його конституційному вимірі. Виходячи з архітекtonіки цієї статті, можемо виділити такі ключові аспекти: (1) застосування арешту та тримання під вартою допускається лише на підставі вмотивованого судового рішення та з дотриманням вимоги законності; (2) затримання особи без судового рішення дозволяється за виняткових обставин (запобігання злочину або його припинення) на строк до 72 годин, пропущення якого обумовлює потребу негайного звільнення особи з-під варти; (3) обов'язок негайного інформування затриманої /заарештованої особи щодо мотивів арешту чи затримання та роз'яснення її базових прав, а також інформування родичів цієї особи про затримання або арешт; (4) гарантування права затриманого на оскарження відповідних дій до суду. Таким чином, за ст. 5 ЄКПЛ відступ можливий лише в частині, що відрізняється від положень ст. 29 Конституції України та виходить за її межі (ці відмінності були висвітлені вище). Однак, навіть за таких умов, дерогація вимагатиме не лише виконання формальних вимог (йдеться про нотифікацію, законодавчу регламентацію та недопущення порушення інших міжнародних зобов'язань), але й, що видається найбільш важливим та проблематичним – дотримання принципу пропорційності, відповідності вжитих заходів та застосованих обмежень гостроті становища, їх адекватності, що має бути оцінено в рамках правозастосування в кожній конкретній ситуації.

2.3. Нормативна конструкція ч. 6 ст. 176 КПК: обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність або «відступ» від цього права

Розглядаючи можливість віднесення положень ч. 6 ст. 176 КПК, якими передбачається застосування під час дії воєнного стану щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні окремих категорій злочинів (статті 109-114-2, 258-258-6, 260, 261, 437–442 КК України) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за умови наявності ризиків, визначених у ст. 177 КПК, до обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність або «відступу» від цього права, важливе значення має співставлення приписів ч. 6 ст. 176 КПК з положеннями ст. 29 Конституції України, які були детально структуровані нами вище. Отже, сформулюємо низку питань та спробуємо дати на них відповіді, що дозволить проаналізувати, чи містить нормативний зміст ч. 6 ст. 176 КПК більші обмеження права на свободу та особисту недоторканність, ніж це вимагається у відповідній статті Основного Закону України:

– «Чи здійснюється відповідне тримання під вартою на підставах та в порядку, встановленому законом?» – Так, оскільки наявне релевантне законодавче регулювання, яке відповідає вимозі доступності;

– «Чи зачіпає ч. 6 ст. 176 КПК гарантії щодо строку ув'язнення без наявного судового рішення, обов'язкового інформування та забезпечення права на оскарження?» – Ні, вказана норма не передбачає обмежень стосовно вказаних аспектів;

– «Чи йдеться у такому разі про застосування тримання під вартою на підставі вмотивованого судового рішення, як це вимагається абз. 2 ст. 29 Конституції України?» – *De jure*, так, з огляду на те, що на відміну від попередньої редакції нині не чинної ч. 5 ст. 176 КПК, розглядувана норма не передбачає автоматичного постановлення ухвали слідчого судді про застосування тримання під вартою, а вимагає обов'язкового доведення стороною обвинувачення та мотивування в судовому рішенні існування ризиків, передбачених ст. 177 КПК. Підтвердженням цього може слугувати й те, що жодних винятків стосовно осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні відповідних різновидів злочинів, не закріплено ані в ч. 2 ст. 183 КПК, якою регламентовано умови (або випадки) можливого застосування тримання під вартою, ані в ч. 1–4 ст. 194 КПК, яка визначає обставини, що мають бути доведені під час розгляду питання про застосування відповідного запобіжного заходу.

Це уточнення видається слушним у контексті питання про те, наскільки важливим є гарантія судового контролю в механізмі забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. Адже, як відзначається у вітчизняній юридичній літературі, наявність судового контролю здатна суттєво підвищити рівень захисту, тому що «доповнює процедури прийняття процесуальних рішень додатковими гарантіями, захищаючи від свавільного обмеження або порушення прав і свобод людини та громадянина, сприяючи прийняттю законного рішення тощо» [10, с. 249].

Зважаючи на викладені вище умовиводи, можемо резюмувати відсутність підстав стверджувати, що приписи ч. 6 ст. 176 КПК формально становлять відступ від зобов'язань, які закріплені у ст. 29 Конституції України.

Щодо виправданості нормативного підходу ч. 6 ст. 176 КПК з огляду на введений в Україні воєнний стан, доцільно звернути увагу на таке.

Перше, що, на нашу думку, має бути розглянуто в світлі пошуку відповіді на це питання – це перелік тих злочинів, які передбачені у ч. 6 ст. 176 КПК, та їх аналіз у ракурсі співставлення з положеннями ч. 2 ст. 183 КПК. Найбільшу цікавість, як видається, викликає припис, регламентований у п. 3 ч. 2 ст. 183 КПК, згідно з яким застосування тримання під вартою до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, можливе за умови доведення прокурором, крім наявності підстав, передбачених у ст. 177 КПК, також того, що перебуваючи на волі, ця особа *переховувалася* від органу досудового

розслідування чи суду, *перешкоджала* кримінальному провадженню або їй *повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину*. При цьому, як наголошувалося вище, жодних винятків у цій нормі (зокрема, наприклад, з посиленням на випадки, передбачені у ч. 6 ст. 176 КПК) не встановлено. Водночас, як засвідчив аналіз відповідних статей Особливої частини Кримінального кодексу України, значна кількість із злочинів, які згадані у ч. 6 ст. 176 КПК, є такими, за які законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років (йдеться про ч. 2–3 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ч. 1 ст. 110–2, ч. 3–4 ст. 111–1, ч. 1 ст. 114–2, ч. 1 ст. 258–1, ч. 1 ст. 258–2, ч. 1 ст. 260, ч. 2 ст. 442 КК України). Таким чином, щодо осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні одного із злочинів з переліку, наведеного вище, законодавчо встановлено навіть вищий стандарт обґрунтування при вирішенні питання про запобіжний захід, що за умови добросовісного правозастосування навпаки може створити перешкоди для взагалі обрання щодо відповідних осіб запобіжного заходу. У контексті наведеного цікавим видається й питання про можливість співвідношення ч. 6 ст. 176 КПК з одного боку та ч. 2 ст. 183, ст. 194 КПК як спеціальної та загальних норм відповідно.

По-друге, спроба визначити фактори, що обумовили доповнення статті 176 КПК частиною 6, зобов'язує нас, передусім, звернутися до тексту Пояснювальної записки до самого законопроекту (реєстр. № 7186 від 21.03.2022). Зокрема, автори проекту закону підкреслювали наявність фактів та ризиків «порушення особами, підозрюваними (обвинуваченими) у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів проти основ національної та громадської безпеки України, вимог КПК України, переховування від органів досудового слідства та суду». При цьому відмічається, що це може потягнути за собою невиконання такими особами передбачених ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження. Підкреслюється також, що за умов існуючої військової агресії РФ проти України, це може використовуватися в контексті дестабілізації та впливу на внутрішньополітичні та соціальні процеси держави. Розробники наголошували, що цілями та завданнями законопроекту, серед іншого, є «недопущення ухилення винними особами від відбуття кримінального покарання за вчинення злочинів вказаної категорії, а також злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, запобігання безпідставним та немотивованим рішенням суду щодо обрання стосовно цієї категорії осіб запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою» [11].

Наведений у ч. 6 ст. 176 КПК перелік злочинів, вочевидь, указує на їх тісний зв'язок з воєнною обстановкою в державі, викликану повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Водночас, як може бути резюмовано з попередніх наших висновків, за певних обставин ч. 6 ст. 176 КПК навпаки може стати на заваді застосуванню до особи запобіжного заходу та перешкодити запобігти відповідним ризикам.

Крім того, на продовження наведених аргументів, відмітимо, що досить широкий перелік вказаних злочинів навряд чи можна розглядати як однорідний

з погляду ступеню тяжкості та суспільної небезпечності. А отже існує гіпотетичний ризик застосування не індивідуального підходу до оцінки кожної окремої ситуації обрання запобіжного заходу, оскільки чинне нормативне регулювання в цьому ракурсі навряд чи може вважатися гнучким і адаптивним до можливих обставин конкретної справи та конкретної особи. До того ж, за умови добросовісного дотримання положень статей 177, 183, 194 КПК, такий нормативний підхід може відіграти протилежну роль, позбавивши слідчого суддю або суд можливості застосування альтернативного запобіжного заходу і залишивши лише «опцію» покладення на підозрюваного, обвинуваченого обов'язку прибувати за кожною вимогою до суду або до іншого органу державної влади, визначеного слідчим суддею, судом, що встановлена в ч. 3 ст. 194 КПК.

У світлі зазначеного видається можливим погодитися з висловленою в науковій літературі думкою стосовно можливих негативних наслідків застосування такого законодавчого підходу, яким не враховано ідеї індивідуалізації застосування запобіжних заходів – по суті, виключатиметься можливість обрання більш м'якого запобіжного заходу, зокрема у випадку, коли ризики (втеча, перешкодження розслідуванню тощо) значно зменшуються з урахуванням індивідуальних особливостей підозрюваного, обвинуваченого. Як підкреслюють дослідники, «підозра сама по собі, обвинувачення у вчиненні навіть тяжкого або особливо тяжкого злочину без урахування особи підозрюваного чи обвинуваченого, способу вчинення злочину, доказів, що підтверджують його вину, та інших обставин не може бути підставою для продовження автоматичного тримання під вартою» [12, с. 166–167].

На продовження аналізу легітимності чинної редакції ч. 6 ст. 176 КПК зазначимо, що певний інтерес становить і питання щодо здатності чинної редакції ч. 6 ст. 176 КПК забезпечити застосування під час дії воєнного стану до осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні визначеного кола злочинів, тримання під вартою за вмотивованим судовим рішенням (як це вимагається абз. 2 ст. 29 Конституції України).

Відповідь на вказане питання, як убачається, обумовлює потребу погляду на ситуацію з двох класичних ракурсів: *de jure* та *de facto*.

De jure, як зазначалося вище, сама ч. 6 ст. 176 КПК, так само як деякі інші норми, містять низку правових запобіжників від потенційних зловживань при обранні відповідного запобіжного заходу Крім того, вживання в абз. 8 ч. 4 ст. 183 КПК формулювання «має право не визначити розмір застави» свідчить про не імперативний характер вказаної конструкції, а отже залишає слідчому судді, суду дискреційні повноваження щодо можливості все ж визначити навіть у кримінальних провадженнях щодо відповідної категорії злочинів розмір застави як альтернативи триманню під вартою. Цей аспект видається важливим з огляду на те, що складовою частиною гарантії особи, право якої на свободу було обмежено відповідно до пп. (с) пункту 1 статті 5 ЄКПЛ, є можливість бути звільненою під

час провадження за наявності інших гарантій її явки на судове засідання (друге речення пункту 3 статті 5 ЄКПЛ).

У ключі вказаного видається важливим підкреслити існування різниці між нині чинним нормативним регулюванням з цього питання та такими, що втратили чинність, положеннями ч. 5 ст. 176 КПК, які хоча й були близькими за змістом, однак не однаковими з приписами ч. 6 ст. 176 КПК, що наразі аналізується. Ключова відмінність полягає в безальтернативності перших, що по суті робило завдання слідчого судді за відповідних обставин номінальним. На противагу цьому, ч. 6 ст. 176 КПК залишає певні альтернативи, хоча їх коло, очевидно, є звуженим.

У спеціальній юридичній літературі відмічається наявність у кримінальному процесуальному законодавстві низки запобіжників, які перешкоджають свавіллю та необґрунтованій дискреції під час вирішення питання щодо застосування запобіжних заходів, серед яких, наприклад, згадується доведення стороною обвинувачення обставин, які свідчать про наявність обґрунтованої підозри, а також достатніх підстав вважати, що існують ризики, передбачені ст. 177 КПК, прийняття рішення про застосування запобіжних заходів виключно слідчим суддею, судом у змагальній процедурі, наявність чітких нормативних вимог до ухвали слідчого судді, суду про застосування запобіжних заходів, а також можливість його оскарження тощо [13, с. 274–275]. Важливо підкреслити, що чинна редакція ч. 6 ст. 176 КПК дозволяє залишати наведені запобіжники все ще актуальними та здатними відігравати свою роль.

У світлі окресленого вважаємо доцільним звернути увагу й на висновки, сформульовані ЄСПЛ у складі Палати в рішенні по справі «Грубник проти України» (заява 58444/15) від 17.09.2020 (рішення Палати) ЄСПЛ. Контекстно слід додати, що наведена справа стосувалася, серед іншого, скарги заявника на те, що в результаті застосування в його справі ч. 5 ст. 176 КПК, згадуваної вище, яка виключала можливість застосування не пов'язаних з позбавленням волі запобіжних заходів до підозрюваних у тероризмі, було порушено п. 3 ст. 5 ЄКПЛ. ЄСПЛ розглянув застосування чинної на момент обставин справи ч. 5 ст. 176 КПК (щодо неможливості застосування інших запобіжних заходів по деяких категоріях злочинів) на предмет відповідності пункту (с) статті 5 Конвенції стосовно оцінки можливості звільнення до суду. Важливо наголосити, що в цьому аспекті Суд не знайшов порушення Конвенції, зокрема, взявши до уваги таке: 1) наявність у національних судів повноважень «перевірити наявність обґрунтованої підозри щодо обвинуваченого, розглянути докази у зв'язку з цим і постановити ухвалу про його звільнення з-під варті у випадку виявлення ними відсутності обґрунтованої підозри» (п. 119); 2) «неможливість звільнення була очевидною з огляду на конкретні обставини справи заявника» (п. 123); 3) обов'язок органів державної влади «захищати права фактичних і потенційних потерпілих від насильницьких нападів» (п. 124); 4) розгляд справи «в умовах існування у відповідний момент часу великої напруженості у м. Одесі» (п. 125) [14].

Водночас ЄСПЛ також підкреслив ще одну важливу обставину – «в деяких випадках стосовно особливо тяжких злочинів великого значення набувають характер і тяжкість обвинувачень, висунутих обвинуваченому, які свідчать проти його звільнення та на користь тримання його під вартою» (п. 121) [14]. З огляду на останню тезу ще раз нагадаємо, що наразі як в ч. 6 ст. 176, так і в ч. 8 ст. 176 КПК серед переліку злочинів, по яких як основний запобіжний захід може обиратися лише тримання під вартою, є навіть нетяжкі – як відмічалось вище, йдеться, наприклад, про ч. 2–3 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ч. 1 ст. 110–2, ч. 3–4 ст. 111–1, ч. 1 ст. 114–2, ч. 1 ст. 258–1, ч. 1 ст. 258–2, ч. 1 ст. 260, ч. 2 ст. 442 КК України). Зважаючи на це, як виглядається, законодавцю доцільно було б ретельніше підійти до переліку злочинів, наведених у відповідних положеннях ст. 176 КПК, залишивши лише ті з них, санкція за які є більше п'яти років позбавлення волі. Це видається доцільним і в ключі питання про співвідношення ч. 6 ст. 176 та ч. 2 ст. 183 КПК, на що зверталася увага вище.

Погляд *de facto*, на жаль, дозволяє зробити припущення, що наведення належного та достатнього мотивування в ухвалах, постановлених з огляду на положення ч. 6 ст. 176 КПК, може носити абстрактний, загальний характер, без зазначення релевантного аргументування. Фактором цього потенційно може ставати й досить обмежене коло процесуальних «опцій» (або альтернатив), які можуть бути застосовані слідчим суддею або судом – тримання особи під вартою або ж звільнення її під мінімальні зобов'язання. До речі, у світлі цього, не застосування слідчим суддею, судом положень абз. 8 ч. 4 ст. 183 КПК (тобто використання дискреційного права все ж визначити розмір застави) дозволяє створити ще одну процесуальну альтернативу.

Втім заради справедливості, слід вказати на невтішні результати з питань достатності обґрунтування не застосування альтернативних запобіжних заходів, які викладені в Звіті про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту в Україні (на основі аналізу практики за 2018–2020 рр.), що був підготовлений в рамках проекту Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України». Зокрема, продемонстровано, що, навіть наявність широкого кола альтернативних запобіжних заходів, що потенційно можуть бути застосовані, та встановлення де-юре обов'язку мотивування, чому кожен з них не є достатнім для запобігання відповідним ризикам, де факто не завжди здатне гарантувати наведення в ухвалах слідчих суддів, суду належної та достатньої аргументації з відповідним рівнем конкретизації.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало авторам можливість зробити такі висновки. Законодавчі нововведення, а саме доповнення ст. 176 КПК України частиною 6, детерміновані встановленням додаткових обмежень щодо порядку забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, які, разом з тим, не виходять

за рамки тих, які закріплені як у ст. 29 Конституції України, так і у ст. 5 ЄСПЛ. Такий підхід в умовах збройного конфлікту в Україні може розглядатися як допустимий і пропорційний (співмірний) гостроті надзвичайної ситуації за умови добросовісного застосування відповідних процесуальних норм правозастосовниками (як-от, представниками сторони обвинувачення, слідчими суддями та судом). Зокрема, на це вказують правові висновки, сформульовані ЄСПЛ у рішенні по справі «Грубник проти України». Тлумачення положень ч. 6 ст. 176 КПК у системному зв'язку з абз. 8 ч. 4 ст. 183 КПК України (у якому закріплено *дискреційне право* слідчого судді, суду не визначити розмір застави у кримінальному провадженні щодо окремих категорій злочинів (статті 109-114-2², 258–258⁶, 260, 261, 437–442 КК України), *враховуючи підстави та обставини, передбачені статтями 177, 178 КПК*), дозволяє дійти висновку про те, що передбачене КПК України обмеження права на свободу та особисту недоторканність лише застосуванням тримання під вартою переслідує легітимну мету, що полягає у перешкодженні особам, які обґрунтовано підозрюються у вчиненні злочинів вищевказаної категорії, переховуватися від слідства та суду, а також вчиняти будь-які дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України, що з урахуванням воєнної обстановки в державі, викликаною повномасштабним вторгненням РФ на територію України, на нашу думку, можна вважати цілком виправданим. При застосуванні запобіжного заходу в кримінальних провадженнях вищевказаної категорії злочинів право на свободу та особисту недоторканність обмежується шляхом застосування лише тримання під вартою, проте існують гарантії, які є достатніми для констатації домірності втручання, адже при обранні цього запобіжного заходу слідчий суддя забезпечує здійснення судового контролю, під час якого він перевіряє: (1) наявність продовження дії воєнного стану, (2) обґрунтованість підозри особи у вчиненні злочину, (3) наявність передбачених законом ризиків; (4) можливість визначення розміру застави як альтернативи триманню під вартою, і *лише за умови доведеності цих підстав* постановляє ухвалу про тримання підозрюваного під вартою. Крім того, враховуючи правову позицію Верховного Суду, сформульовану в постанові об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.02.2022 у справі № 991/3440/20: «...терміни «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу» використовуються як синонімічні (тотожні за своїм правовим значенням). Чіткого розмежування між поняттями «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу», який би мав різні процесуальні наслідки, кримінальний процесуальний закон не містить», – слід констатувати, що наведені гарантії мають бути дотримані й при вирішенні питання про продовження дії запобіжного заходу.

Водночас аналіз положень ч. 6 ст. 176, ч. 2 ст. 183 КПК в їх системному поєднанні з окремими нормами Особливої частини Кримінального кодексу України, а також мотивуванням ЄСПЛ, наведеним у рішенні по справі «Грубник проти

України», дає підстави констатувати доцільність перегляду підходу законодавця стосовно питання про включення в перелік злочинів, наведених у ч. 6 ст. 176 КПК, тих, що належать до категорії нетяжких. Автори наголошують, що розглянуті в цій публікації проблеми, безумовно, не претендують на вичерпність їх переліку та потребують подальшого наукового супроводу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11.10.2011 № 10-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>
- [2] Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України від 13.06.2019 № 4-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>
- [3] The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>
- [4] Protection of human rights in emergency situations: Resolution of Parliamentary Assembly CE no.1659 (2009) on 27.04.2009. URL: <https://pace.coe.int/en/files/17726/html>
- [5] Смокович М. І. Міжнародно-правові зобов'язання України у сфері прав людини: відступ від зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 492–495. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/122.pdf
- [6] Славна О. В. Забезпечення прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану в Україні в контексті Національної стратегії у сфері прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 45–49. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264465/260635>
- [7] Helfer L. Rethinking Derogations from Human Rights Treaties. *American Journal of International Law*. 2021. 115(1). P. 20–40. doi:10.1017/ajil.2020.92. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3691630
- [8] Greene A. Separating Normalcy from Emergency: The Jurisprudence of Article 15 of the European Convention on Human Rights. *German Law Journal*. 2011. № 12(10). P. 1764–1785. doi:10.1017/S2071832200017557 URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/separating-normalcy-from-emergency-the-jurisprudence-of-article-15-of-the-european-convention-on-human-rights/69FC23C08C89B473A1294F63A03AA656>
- [9] Lebre A. COVID-19 pandemic and derogation to human rights. *Journal of Law and the Biosciences*. 2020. Vol. 7. Iss. 1. <https://doi.org/10.1093/jlb/l5aa015> URL: <https://academic.oup.com/jlb/article/7/1/l5aa015/5828398>
- [10] Лазарева Д. Проблеми дотримання права на свободу та особисту недоторканність під час кримінального провадження. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С. 242–249. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/45.pdf>

- [11] Пояснювальна записки до проекту закону (реєстр. № 7186 від 21.03.2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247318>
- [12] Tumanoyants A., Hetman H., Babanina V., Dovbash R. Features of Ensuring the Right to Liberty and Personal Integrity In Criminal Proceedings Under the Conditions of Martial Law: Precedent Practice of the European Court of Human Rights and Ukrainian Realities. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. №2(19). P. 153–171. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-n000226>
- [13] Єдність судової практики у вимірі стандартів якості кримінального процесуального законодавства України : монографія / за заг. ред. О. Г. Шило ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків : Право, 2023. 352 с.
- [14] Рішення ЄСПЛ у справі «Грубник проти України» (заява 58444/15) від 17.09.2020 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f52#Text

REFERENCES

- [1] Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 50 MPs of Ukraine on the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of certain provisions of Article 263 of the Code of Administrative Offences and paragraph 5 of part one of Article 11 of the Law of Ukraine «On Police» (case on the terms of administrative detention) No. 10-rp/2011 (2011, October 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>
- [2] Decision of the Constitutional Court of Ukraine (Grand Chamber) on the case on the constitutional complaint of Viktor Mykolaiovych Hlushchenko regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of part two of Article 392 of the Criminal Procedure Code of Ukraine No. 4-p/2019 (2019, June 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>
- [3] The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights (1985, April). Retrieved from <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>
- [4] Protection of human rights in emergency situations: Resolution of Parliamentary Assembly CE no.1659 (2009, April 27). Retrieved from <https://pace.coe.int/en/files/17726/html>
- [5] Smokovych, M. I. (2022). International legal obligations of Ukraine in the field of human rights: derogation from obligations. *Legal scientific electronic journal*, 10, 492–495. Retrieved from http://lsej.org.ua/10_2022/122.pdf
- [6] Slavna, O. V. (2022). Ensuring human rights and freedoms in the conditions of the legal regime of martial law in Ukraine in the context of the National Strategy for Human Rights. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 3, 45–49. Retrieved from <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264465/260635>
- [7] Helfer, L. (2021). Rethinking Derogations from Human Rights Treaties. *American Journal of International Law*, 115(1), 20–40. doi:10.1017/ajil.2020.92 Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3691630
- [8] Greene, A. (2011). Separating Normalcy from Emergency: The Jurisprudence of Article 15 of the European Convention on Human Rights. *German Law Journal*, 12(10), 1764–1785. doi:10.1017/S2071832200017557. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/separating-normalcy-from-emergency-the-jurisprudence-of-article-15-of-the-european-convention-on-human-rights/69FC23C08C8>

- 9B473A1294F63A03AA656
- [9] Lebret, A. (2020). COVID-19 pandemic and derogation to human rights. *Journal of Law and the Biosciences*, 7 (1). <https://doi.org/10.1093/jlb/ljaa015>. Retrieved from <https://academic.oup.com/jlb/article/7/1/ljaa015/5828398>
- [10] Lazareva, D. (2022). Problems of observance of the right to liberty and security of person during criminal proceedings. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 3, 242–249. Retrieved from <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/45.pdf>
- [11] An explanatory note to the draft law (reg. No. 7186 2022, March). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247318>
- [12] Tumanyants, A., Hetman, H., Babanina, V., & Dovbash, R. (2023). Features of Ensuring the Right to Liberty and Personal Integrity In Criminal Proceedings Under the Conditions of Martial Law: Precedent Practice of the European Court of Human Rights and Ukrainian Realities. *Access to Justice in Eastern Europe*, 2 (19), 153–171. Retrieved from <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-n000226>
- [13] *Unity of judicial practice in measuring the quality standards of criminal procedural legislation of Ukraine*. (2023). In O. H. Shylo (Ed.). National Academy of Legal Sciences of Ukraine, V. V. Stashys Research Institute of Criminal Problems. Kharkiv: Pravo.
- [14] Judgment of the ECtHR in the case of Grubnyk v. Ukraine, application 58444/15 (2020, September 17) Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f52#Text

Оксана Володимирівна Капліна

Докторка юридичних наук, професорка

Член-кореспондент Національної академії правових наук України

Національна академія правових наук України

61024, вул. Пушкінська, 70, м. Харків, Україна

Завідувачка кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Oksana V. Kaplina

Doctor of Law, Professor

Corresponding member of the National Academy of Sciences of Ukraine

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

61024, 70 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Head of Department of Criminal Procedure

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Ірина Олександрівна Крицька

Кандидат юридичних наук, доцент

Старший викладач кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Iryna O. Krytska

Candidate of Science of Law, Associate Professor

Senior Lecturer at the Department of Criminal Procedure

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Ануш Робертівна Туманянц

Кандидат юридичних наук, професор

Доцент кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Anush R. Tumanyants

Candidate of Science of Law, Professor

Associate Professor at the Department of Criminal Procedure

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Капліна О. В., Крицька І. О., Туманянц А. Р. Право на свободу та особисту недоторканість: проблеми співмірності правообмежень в умовах екзистенційних загроз. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 1. С. 284–302.

Suggested Citation: Kaplina, O. V., Krytska, I. O., & Tumanyants, A. R. (2024). The Right to Liberty and Security: Problems of Compatibility of Rights Restrictions in the Conditions of Existential Threats. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31 (1), 284–302.

Стаття надійшла / Submitted: 16/01/2024

Доопрацьовано / Revised: 16/02/2024

Схвалено до друку / Accepted: 28/03/2024